

De volkswrouw als kantwerkster en kunstenaar

Uit de Begijnhofkrant 6 (2004) 5

Op 21, 22, 28 en 29 november 1987 had in de crypte van de Heilig-Hartkerk te Turnhout een kanttentoonstelling plaats. Tijdens de opening op 20 november hield pastoor Jef Van Bedaf de openingstoespraak, waaruit we graag enkele passages onder de aandacht willen brengen.

Men heeft mij van een onderpastoor tot pastoor gemaakt in de Heilig-Hartkerk te Turnhout. Het eerste dat me opviel, waren de vele kaaderkes met kantwerk erin. Op school hadden we geleerd dat men in Turnhout papier en speelkaarten vervaardigde, maar kant die kwam van Brugge. Dat was een vergissing, want de Turnhoutse kant is den béste van het land! Ik was verwonderd over de verscheidenheid van motieven: het hert van Turnhout, het kasteel, "den Angelus", het lam Gods, de Vlaamse leeuw, Cupido, de boerenroos, de pauw, de engel, de markies en de markiezin, en iets waarvan ik dacht dat het een vlinder was, maar het was ne ftikketeir en natuurlijk alle letters van het alfabet.

Ik kreeg uitleg over pleddekes, vliegskes, spinnekeupkes en spinnekeupkes-met-dreutsel, het bolleke en ... achterwerken. Ze spraken over Parijse grond, Engelse grond en sloegen me rond mijn oren met een halve en andere slag! Maar toen ze me IJsgrond lieten zien, lag ik helemaal omver. En ik wist meteen: de Turnhoutse kant is den béste van het land! Ik maakte kennis met de klossen die ze hier bouwten noemden en die een kraag, een kop en een gat hadden ... en met het kèntkussen, de leen en de loai, die wel eens moest gesmeerd worden, met perkement en koart en berd, met het geniale instrument dat ernoal heette, afkomstig van het Franse

urinaal en dus eigenlijk een pifles was. Ze toonden mij stoof en griespot, waarin de krikken gloeiden, en ik wist algauw: bij ons wordt kant gewèrkt en daarom is de Turnhoutse kant den béste van het land!

Kant wordt gewerkt! Dat begon van in de prille jeugd: van 6-7 jaar af, na de mis van halfzeven, praktisch zonder onderbroken tot 's avonds laat, om de taok af te krijgen. Veel lezen, schrijven en rekenen was er niet bij, want de "mestessen" waren zelf ongeletterd. Moederke Van Laerhoven toonde mij haar perkamenten van den ABC. Al kon ze lezen noch schrijven, toch kon ze al die letters noemen behalve die ene, die trok op nen hauwteren hooiveurk met een kromme steel.

Later beterde het iets nadat de algemene leerplicht was ingevoerd. Ook onze parochie had sinds 1910 een drukbezochte kant school: bij de stiel kwam nu wat ontwikkeling en zelfs spel. Ook de Klinkstraat en het Heilig Graf in de Patersstraat hadden een kantschool. En wie zijn eerste "kènt is af" had, dat wil zeggen wanneer het eerste stuk linnen kant klaar was tot op de plek waar dezelfde motieven weer begonnen, die kreeg dan ook zijn loai gesmeerd doortàantes, môm en momôm. Maar wie te veel babbelde, kreeg de bekende "straf": met het afdekdoek over het hoofd aan het kussen gebonden... Maar oud en jong, ze werkten met verstand naar den ouden trant en daarom is de Turnhoutse kant den béste van het land!

Er waren de kantkantoren. Zij leverden het werk en streken naar het schijnt de grootste winst op, al moesten de kantwerksters toegeven dat de kantoren toch het risico

droegen als de eerste over de kop gingen tijdens de gekende dieptepunten, zoals de Franse Revolutie, de oorlog van 1870, het opkomen van de industrie en de crisis van 1935. En er was ook het geval van een patron die geen onderscheiding wou, als zijn werksters die ook niet kregen. Maar de kantoren hebben ons land, Europa en Amerika en heel de wereld duidelijk gemaakt de Turnhoutse kant is den béste van het land!

Gelukkig waren er feesten van 5 augustus, O.-L.-Vrouw-ter-Sneeuw en "Wittigen Donderdag", allemaal gekozen omdat blankheid het ideaal was voor het product van de werkster! Die dagen gingen ze "domineren" en mogelijk komt daarvan "domina", meesteres, m'stes... Ze begonnen met een bedevaart naar de kapel van Oosthoven en nadien werd er gedanst, gezongen, gegeten en "Savie"-melk gedronken op kosten van de meesteres. Het mocht wel, want de Turnhoutse kant is den béste van het land!

Er waren, op het hoogtepunt van die huisnijverheid in 1911, 4000 kantwerksters in Turnhout. Beroepshalve is er daar geen een van overgebleven. Met deze tentoonstelling is het onze bedoeling om hulde te brengen aan de onbekende, miskende volkswrouw, die

zwoegend voor haar kroost wat zawt op de petatten verdiende, maar grote kunst voortbracht. Hulde aan de vlijtige handen en vingers die meesterwerkjes van fijnheid toverden. Hulde ook aan de eenvoudige huisvrouw die, als ze al eens een decoratie kreeg, deze dubbel en dik verdiende! Wat deze vrouwen gemaakt hebben, zal nog eeuwen in musea prijken, maar zonder de naam van de maakster: onbekend in hun leven, blijven ze ook onbekend na hun dood. Gelukkig zijn er weer vrouwen die de edele kunst willen in stand houden. Gelukkig moeten ze het niet meer doen voor de kost! Ze doen het voor de kunst en daarin verdienen ze onze aanmoediging. Want, zoals ik het gehoord heb bij Mitje Peeters in een bijgeschaafd dialect:

**Den Tumawtse kàant
Is den béeste van 't làand
'a-j-is fain in d'àand
'a-j-awt goeie stand,
Ge weérkt mè verstàand
nor den auwen tràant
is 'ij de schoenste kàant
van 't làand.**

Pastoor Jef Van Bedaf